

De Voorgeschiedenis van den Slag aan de Marne.

DOOR

H. G. ONTROP,

Kapitein der Infanterie.

(Vervolg van bladz. 182.)

Ook het Britsche Leger zou indirect tot de verdediging van Parijs bijdragen. Van af het oogenblik, dat French er niet meer toe kon besluiten, zijn leger in de algemeene frontlijn te houden, had de Britsche Opperbelhebber er bij Joffre op aangedrongen, om de geallieerde legers aan de Marne in stellingen te brengen. Joffre was hier niet op ingegaan, en vond het noodig, zegt French in zijn meervermeld rapport, „to modify from day to day the methods by which he sought to attain this object” (opnieuw overgaan tot het offensief) „owing to the development of the enemy's plans and changes in the general situation.” Ondertusschen gaf French zijn plan niet op, en maakte van de gelegenheid gebruik, toen hij naar Parijs ontboden werd voor een conferentie met Kitchener (1 September) waaraan ook de Fransche Minister van Oorlog, Millerand, deelnam¹⁾, om zijn voorstel voor deze autoriteiten nader te ontwikkelen. Verre van zich in de legerleiding te mengen, — een feit waaraan Kitchener zich tegenover het Britsche Opperbevel dreigde schuldig te maken, en waartegen French zich, met klem, terecht had verzet — bepaalde Millerand zich er toe, French's plan aan Joffre te doen toekomen.

Joffre wilde echter geen veranderingen meer brengen in zijn beschikkingen; in een brief aan French doet hij uitkomen, dat hij dit trouwens niet meer kan; hij schrijft te gelooven, dat de medewerking van het Britsche Leger bij de verdediging van Parijs, — door dat Leger op te stellen in de lijn Melun—Juvisy — „het eenige” middel is, dat voordeel kan opleveren, deelt voorts zijn plan mede,

1) De conferentie was het gevolg van French's telegram dd. 30 Augustus aan Kitchener, waarin hij zijn plan mededeelde om zich geheel van den vijand los te maken (zie Sir Georges Arthur „The Life of Lord Kitchener”) en van zijne weigering om aan het verzoek, in voorste lijn te blijven, door Joffre gedaan, en door Kitchener gesteund (zie bladz. 176), te voldoen.

om binnen den kortst mogelijken tijd tot het offensief over te gaan, en geeft kennis van zijn voornemen, om „French den datum van het offensief te berichten, ten einde het den Engelschen mogelijk te maken aan het algemeene offensief deel te nemen" 1).

Toch bracht Joffre nog wijzigingen in de instructie No. 4. Het is wel eigenaardig dat de Opperbevelhebber het in de Nota, die deze wijzigingen reeds op 2 September bracht, doet voorkomen of zij uitsluitend moest dienen om de bedoeling van de Instructie No. 4 te verduidelijken, terwijl zij in werkelijkheid, zelfs belangrijke wijzigingen, in die instructie bracht.

ALGEMEEN HOOFDKWARTIER
DER

„ARMÉES DE L'EST."

Alg. Hoofdkw. 2 September 1914.

GEN. STAF. — 3de Bureel.
Nr. 3463.

Persoonlijk en Geheim.

Nota voor de Legercommandanten.

Met het algemeene operatieplan dat aanleiding heeft gegeven tot de toezending van de Instructie No. 4 wordt het volgende beoogd:

a. De legers vrij te maken van 's vijands druk, en hen de gelegenheid te geven zich te organiseeren en te versterken in de zones waarin zij zich bij het einde van den terugtocht zullen bevinden.

b. Onze strijdkrachten op te stellen in een lijn, aangegeven door Port sur Yonne, Nogent sur Seine, Arcis sur Aube, Brienne le Château, Joinville, in welke lijn zij door aanvoer uit de depots weer op sterkte zullen worden gebracht.

c. Het leger op den rechter vleugel te versterken met 2 korpsen afkomstig van het Nancy-Leger en het Leger van Epinal.

d. Indien dit bereikt is, over te gaan tot het offensief op het gansche front.

e. Onzen linkervleugel te dekken, door de beschikbare cavalerie tusschen Montereau en Mélnon op te stellen.

f. Het Engelsche Leger wordt aangezocht aan de manoeuvre deel te nemen:

1ste; door de Seine te bezetten van Mélnon tot Juvisy;

1) Fransche hoffelijkheid? Of Fransche ironie?

2de: van uit dit front op te rukken zoodra het 5de Leger tot den aanval overgaat.

g. Tegelijkertijd zou het garnizoen van Parijs, richting Meaux, kunnen optreden.

JOFFRE.

In de Nota toch is geen sprake meer van de mogelijkheid dat reeds tot het offensief zal worden overgegaan, vóórdát de Seine en de Ornain zullen zijn bereikt; integendeel: niet alleen wordt thans uitdrukkelijk voorgeschreven dat de Legers een bepaalde lijn zullen be z e t t e n, en aldaar versterkingen zullen a f w a c h t e n, doch de lijn zelf wordt bovendien, voor wat den rechtervleugel betreft, $\pm$ 30 à 35 K.M. naar het Zuiden verlegd. Zie trouwens hieronder, o.m. de Dagorder Nr. 11.

De mogelijkheid bestaat, dat deze wijziging het gevolg is geweest van den hevigen aanval die de Duitschers, op 2 September, tegen het front van het 2de Leger ondernamen en die zoo ernstig was, dat Castelnau er over dacht Nancy prijs te geven. Immers, in geval van gedwongen terugtocht, zou het 2de Leger, met zijn Noordelijken vleugel, in de richting Joinville hebben moeten marcheeren 1). Intusschen was het wederom aan het ingrijpen van het 1ste Leger te danken, dat het 2de Leger stand kon houden.

In een dagorder (Nr. 11) die aan de nota van den 2^{den} September werd toegevoegd, zegt Joffre:

„Une partie de nos armées se replie, pour resserrer leur dispositif, reconstituer leurs effectifs et se préparer avec toutes chances de succès à l'offensive générale que je donnerai l'ordre de reprendre dans quelques jours.

Le salut du pays dépend du succès de cette offensive, qui doit, en concordance avec la poussée de nos alliés russes, rompre les armées allemandes que nous avons déjà sérieusement entamées sur les différents points.

Chacun doit être prévenu de cette situation et tendre toujours ses énergies pour la victoire finale.

Les précautions les plus minutieuses, comme les mesures les plus draconiennes, seront prises, pour que le mouvement de repli s'effectue avec un ordre complet afin d'éviter les fatigues inutiles.

Les fuyards, s'il s'en trouve, seront pourchassés et passés par les armes.

Les commandants d'armée feront donner des ordres aux

1) Zie bladz. 157.

dépôts pour que, d'urgence, ceux-ci envoient aux corps le nombre, très largement calculé, des hommes nécessaires pour compenser les pertes faites et celles à prévoir dans les prochaines journées.

Il faut que les effectifs soient aussi complets que possible, les cadres reconstitués par des promotions et le moral de tous à la hauteur des nouvelles tâches, pour la prochaine reprise du mouvement en avant qui nous donnera le succès définitif."

Intusschen blijkt de bedoeling van den Franschen Opperbevelhebber het beste uit een schrijven, dat hij den volgenden dag tot den Minister van Oorlog richtte: Nog enkele dagen zal moeten worden gewacht, alvorens de slag zal worden geleverd; hiertoe moet achterwaarts terrein gewonnen worden, om te verhinderen dat de vijand zich aan de legers vastklampt.

De twee legers op den rechtervleugel, die een zuivere defensieve taak krijgen, zullen minstens twee legerkorpsen moeten afstaan.

De troepen moeten in ruime mate gelegenheid krijgen, uit te rusten, en het incompleet aan te vullen.

Het aanstaande offensief, dat plaats zal hebben in vereeniging met het Engelsche Leger en de mobiele strijdmacht van het garnizoen Parijs, wordt voorbereid. Het terrein hiervoor is zoodanig gekozen, dat, terwijl op bepaalde gedeelten van het front, van voorbereide stellingen gebruik wordt gemaakt, in de strook, die voor den hoofdstoot is bepaald, overmacht in getalsterkte wordt verkregen.

Tegenover een vijand, die zich door een steeds verder doordringen in een land, waarvan de gemeenschapsmiddelen voor een groot deel vernield zijn, gaandeweg meer verzwakt, zullen de kansen om tot een overwinning te geraken, in sterke mate stijgen.

Het is merkwaardig: schakelt men Parijs uit, dan had Joffre's brief van 3 September, even goed op 25 Augustus gedateerd kunnen zijn! Aan precies hetzelfde plan, dat de Opperbevelhebber zich op 25 Augustus gevormd had, en waarvan de uitvoering jammerlijk in duigen was gevallen, houdt hij ongewijzigd vast!

Toch, niettegenstaande die overeenkomst, zouden wij aan Joffre's nieuwe bevelen, niet dezelfde beschouwingen kunnen vastknoopen, als aan de Instructie Nr. 2. In de eerste plaats stonden, in het algemeen, de vijandelijke legers niet in een zoo nauw contact als na den slag Longwy—Condé; dit, gepaard met de verder achteruit gekozen uitgangsstelling en den remmenden invloed, die Parijs op den Duitschen rechtervleugel moest uitoefenen, kwam de factoren tijd en ruimte

ten goede. Doordat Parijs ook een sterkere bedreiging op den Westelijken vleugel moest vormen, dan de territoriale groep achter de Somme, en Verdun, vóór den Oostelijken vleugel, vijandelijke troepen moest binden, was ook de factor terrein in het voordeel der Franschen verbeterd; doch voornamelijk: het zich „gaandeweg meer verzwakken”, dat de Duitschers stellig deden, door de troepen, na zware marschen en afmattende gevechten, geen voldoende rust en geen behoorlijke verpleging te geven als gevolg van de groote bezwaren die ondervonden werden in het aanvoeren van levensmiddelen en verdere legerbehoefden, bij het steeds langer worden der verbindingslijnen, — zaken, waarvan Joffre zeker op de hoogte was, — moest zeer zeker de „kansen om tot een overwinning te komen”, thans heel wat grooter maken.

Het is thans noodig, om ons weer eens met de verschillende legers te bemoeien, aangezien o. a. de door de Franschen geconstateerde afbuiging van von Kluck's Leger, in Zuidoostelijke richting, stellig ook een grooten invloed op Joffre's maatregelen had uitgeoefend.

Zooals wij reeds eerder hebben vermeld, was aan het Duitsche 3de en 4de Leger op den 31sten 's avonds opgedragen, den opmarsch met kracht voort te zetten, om aldus het 5de Leger verlichting te brengen; noch de Hertog van Wurtemberg, noch von Hausen bleken veel lust te hebben, hieraan gevolg te geven. De Commandant van het 4de Leger wenschte eerst het bataljon 21 c.M. Mortier af te wachten, dat hij bij het Fort des Ayelles had achtergelaten, „aangezien de opgedane ondervingen aan de Maas, het niet aanbevelenswaardig maakten, voorwaarts te rukken, voordat door zijn artillerie de overhand zou zijn verkregen boven die van den vijand.” De Commandant van het 3de Leger, die ten behoeve van het oprukken van zijn rechtervleugel, den steun van het 4de Leger meende te moeten inroepen, en thans dus tot antwoord kreeg, dat deze steun nog wel eenigen tijd op zich zou doen wachten, besloot zijn Leger dan maar op 1 September te doen rusten.

Doch op den morgen van dien 1sten September werd, voor wat het 3de Leger betreft, door het Duitsche Opperbevel de last, om zoo spoedig mogelijk in Zuidoostelijke richting op te rukken, niet alleen herhaald, doch tevens medegedeeld, dat het succes van den dag, van het 3de Leger zou afhangen.

Von Hausen moest thans wel voorwaarts 1). De Franschen

1) Op den 2den September drong het Duitsche Opperbevel nog twee maal op een poedig en krachtig oprukken aan.

hadden het hem echter gemakkelijk gemaakt: weldra bleek het, dat de Westelijke vleugel van het 4de Leger slechts zwakke achterhoeden had achtergelaten, en den terugtocht ten Westen van de Aisne had voortgezet.

En het 3de, en het 4de Duitsche Leger ondervonden dan ook voorloopig weinig weerstand meer; op 2 September bereikte von Hausen de Suippe, op 3 September de Vesle, op 4 September de Marne. Het 4de Leger bleef ongeveer op gelijke hoogte met het 3de Leger, Oostwaarts van de lijn Suippes—Châlons sur Marne. Zette echter het 4de Leger op den 5^{den} den opmarsch voort tot in de lijn Vitry le François—St. Mard, het 3de Leger bleef op dien dag aan de Marne tusschen Epernay en Châlons sur Marne staan.

Doordat geen scheidingslijnen tusschen de oprukkende Duitsche legers werden aangegeven, kwam het bij het 3de Leger twee maal voor, dat wrijving met een der nevenlegers ontstond: met het 4de Leger had de botsing plaats, gedurende den opmarsch naar Suippes (2 September); verder wilden zoowel de rechtervleugel van het 3de, als de linkervleugel van het 2de Leger, het door de Franschen ontruimde Reims bezetten (4 September): het gevolg was een beschieting van Reims door de 2de Gardedivisie, nadat de 23ste Reserve-divisie reeds bezit van de stad had genomen.

Het 5de Duitsche Leger had bij den verderen opmarsch met meerdere moeilijkheden te kampen.

Al werd Sarraïl leelijk gehandicapt, doordien hij op den 1sten September het IV^{de} Korps aan zijn gevechtsfront moest onttrekken, om dit korps per spoor naar Parijs te dirigeren, en bovendien op 2 September nog 2 reservedivisies die tot de mobiele bezetting van Verdun behoorden, weer ter beschikking van den Gouverneur dezer vesting moest stellen, toch ging hij slechts voet voor voet voor het opdringen van het Kroonprinselijk Leger terug, en maakte van iedere gunstige gelegenheid gebruik om door een offensieven stoot de Duitschers tot voorzichtigheid te manen.

Sarraïl wilde zoo lang mogelijk de aanleuning tegen Verdun behouden, ook om de totale insluiting der vesting zooveel mogelijk te belemmeren. Gevolg gevende aan de opdracht voor het 5de Leger, had de Kroonprins reeds maatregelen getroffen, om tot die insluiting over te gaan, door zijn V^{de} Korps reeds gedurende den opmarsch, op het Zuidoostfront van Verdun te dirigeren, en het V^{de} Reservekorps op het Noordfront achter te laten. Vooral dit laatste korps ondervond hevigen weerstand van een Divisiegroep (3 divisies), welke Sarraïl tot den 2^{den} September op het Noordfront liet; toen hij echter op 2 September de order kreeg, waarin Joinville als eindpunt

voor den terugtocht van het 5de Leger werd genoemd, moest hij de divisiegroep terugnemen, om haar ten Zuiden der vesting zoo lang als schakel tusschen zijn leger en Verdun te gebruiken.

Sarraill's toeleeg en gelukkig initiatief werden bekroond. Toen de slag aan de Marne losbarstte, bleef het verband met de vesting onwrikbaar; ondertusschen was zijn linkervleugel tot den 6^{den} September afgezakt tot bij Révigny; zijn centrum stond op dien datum bij Beuzée in een gevecht met den linkervleugel van het 5de Duitsche Leger, dat een zoodanige wending nam, dat de Kroonprins genoodzaakt werd, aan het 4de Leger te verzoeken, over Givry ondersteuning te zenden.

Had aldus bij de 3de, 4de en 5de Duitsche Legers, een belangrijke verschuiving der opmarschrichtingen in Oostelijke richting plaats gehad, — een afwijking die, zooals wij reeds zagen, reeds op den 29sten Augustus was ontstaan, en gaandeweg door het Duitsche Opperbevel werd gesanctionneerd — ook bij het 1ste en 2de Leger zien wij omstreeks eind Augustus een afbuigen van de tot nog toe gevolgde, en bevolen, marschrichtingen, respectievelijk Beneden-Seine en Parijs.

Het is mij niet mogen gelukken de beweegredenen te ontdekken, die tot dit belangrijk feit hebben geleid; ook Baumgarten-Crusius, die overigens in zijn werk over den Marneslag zooveel belangrijke mededeelingen doet, laat zich hieromtrent niet uit.

Het meest waarschijnlijke is, dat de veranderde marschrichting door het Opperbevel werd gelast, om daardoor een aanvang te maken met de operatie, die ten doel had de Franschen over de Zwitsersche grens te werpen, waarover later meer. Ook bestaat de mogelijkheid, dat zij is gelast om de gaping, tusschen het 2de en 3de Leger te sluiten, een gaping die gevaarlijk begon te worden, omdat het Fransche Leger, na de gevechten bij St. Quentin en Guise, niet langer in Zuidwestelijke, doch in Zuidelijke richting terugtrok. De last kan dan zoowel door het Opperbevel als door von Bulow gegeven zijn; in het laatste geval moest immers ook het 1ste Leger de beweging volgen, aangezien von Kluck bevolen was, zijn maatregelen zoo te treffen, dat hij steeds in het gevecht, waarin eventueel het 2de Leger betrokken werd, moest kunnen ingrijpen.

Ook is een combinatie van beide beweegredenen denkbaar.

Hoe het zij, uit een bericht van het Duitsche Opperbevel (van den 30sten Augustus, 11 uur namiddag) aan den Commandant van het 3de Leger, blijkt, dat toen reeds aan het Opperbevel bekend was, dat het 2de Leger met zijn linkervleugel, richting Reims zou marcheeren 1).

1) Von Kluck's IVde Korps, dat van le Câteau (26 Augustus) over Le Câtelet

Van het „Nach Paris”, dat zoo duidelijk had geklonken in het bevel van den 27sten Augustus, was dus afgeweken!

Dat Parijs het doel niet was, althans niet bleef 1), is zeer goed te begrijpen. Wel zou een bezetting, zelfs een insluiting van Parijs, een groote moreele uitwerking hebben gehad, die door haar invloed op de politiek, misschien voor een deel de Fransche legerleiding zou hebben verlamd; doch een breken met de grondgedachte der strategie: vóór alles de vijandelijke legers verslaan, zou zich leelijk hebben kunnen wreken. Elke handeling tegen Parijs toch, zou een groot deel der Duitsche troepen hebben verhinderd dit grondbeginsel na te komen, en zoo groot was de Duitsche overmacht niet, dat zij met de rest, volledig met de Fransche legers zou hebben kunnen afrekenen!

Dat er op den Westelijken vleugel een Fransch 6de Leger, althans een nieuw Fransch leger, waarbij ook actieve troepen, gevormd was, had von Kluck al ten Zuidwesten van Péronne ondervonden: voordien had hij slechts op zijn buitenvleugel te doen gehad met cavalerie, territoriale- en reservetroepen; bovendien is het niet aan te nemen, dat het voortdurende aanrollen van treinen uit het Zuid-oosten tot bij Roye, op 28, 29 en 30 Augustus, aan de vliegeniers en aan de tot bij Lassigny doorgedrongen cavalerie is ontgaan.

In ieder geval was von Kluck gewaarschuwd, en bleef hij dit door de dagelijksche ontmoetingen van zijn flankafdeelingen met het telkens opnieuw stand houdende leger van Maunoury, zoo den 30sten Augustus ten Oosten van St. Just, den 31sten ter weerszijden van Clermont, den 1sten September aan de Oise, den 2^{den} bij en ten Zuiden van Senlis.

En toen het Duitsche Opperbevel op den 3^{den} September wilde ingrijpen, was het te laat. Aan de Commandanten van het 1ste en het 2de Leger werd op dien datum geseind:

„De Franschen moeten in Zuidoostelijke richting van Parijs worden afgedrongen; het 1ste Leger volgt geëchelonneerd het 2de Leger, en neemt verder de flankbeveiliging van het geheel op zich. Het verschijnen van cavalerie vóór Parijs is gewenscht, evenals de vernieling van alle groote wegen, die op Parijs aanloopen.”

en Péronne tot nabij Moreuil (30 Augustus), in bijna Westelijke richting had gemarceerd, sloeg op 31 Augustus de richting Zuidoost in, en marcheerde naar Compiègne. De hoek tusschen beide marschrichtingen bedroeg nog geen 90 graden!

1) In het „inleidend woord” dat Kirchseisen bij de zoo juist verschenen „Herinneringen van von Hausen” schrijft, zegt deze dat de Duitsche Generale Staf aanvankelijk werkelijk van plan is geweest om Parijs, — waarvan men verwachtte dat het niet zou worden verdedigd — te doen bezetten.

Te laat, of het Opperbevel, — dat op 200 K.M. afstand in Luxemburg zetelde 1) — was omtrent Maunoury's Leger niet door von Kluck ingelicht. Op den 3den September had het 1ste Leger reeds de Ourcq overschreden, en bereikten de voorste afdeelingen de Marne, tusschen La Ferté sous Jouarre en Château-Thierry!

Het geheele Fransche 6de Leger had von Kluck op zijn buitenflank gelaten! Alleen één korps, (het IVde Reservekorps), met eenige cavalerie, bleef ten Westen van de Ourcq om zijn flank te dekken. Het 2de Cavaleriekorps, voor welk korps de buitenvleugel van het met de flankbeveiliging belaste leger toch zeker de meest aangewezen plaats was — zelfs al schakelt men het 6de Fransche Leger uit en houdt men alleen rekening met de vesting Parijs — liet von Kluck, nagenoeg in zijn geheel, vóór het front van zijn leger marcheeren!

Het 2de Leger, waarop het Fransche 5de Leger, na de gevechten aan de Oise, een voorsprong van ongeveer twee dagmarschen had verkregen, bevond zich in opmarsch van de Vesle naar de Marne; laatstgenoemde rivier werd op den 4den tusschen Château-Thierry en Epervain bereikt.

Zooals reeds uit het voorgaande is gebleken, werden de Fransche 5de en 6de Legers, gedurende de voortzetting van den terugtocht in geen ernstige gevechten meer betrokken.

Ook Maunoury had zich op den 31sten Augustus weer klaar gemeld, om tot het offensief over te gaan, doch Joffre wenschte er niet op in te gaan, aangezien hij van dat offensief weinig heil verwachtte, „à raison du vide qui existe entre la 5me Armée et la vôtre”

Toch was er in die ruimte nog een Engelsche cavaleriebrigade achtergebleven; toen de Duitschers echter de Oise naderden, moest de Fransche Voorloopige Cavaleriedivisie en eenige bataljons „chasseurs à pied” bij Verberie in de bres springen, om den terugtocht te dekken; wat echter niet belette dat bij Néry, op 1 September, Duitsche cavalerieafdeelingen de Engelsche brigade volkomen verrasten en een hevig gevecht geleverd werd, waarin de Engelschen echter op het laatst de overhand kregen, en twaalf Duitsche vuurmonden wisten te veroveren.

Was het Duitsche Opperbevel op den 3den September te laat gekomen met het bevel aan het 1ste en het 2de Leger, uit de bevelen

1) De draadlooze telegrafie voldeed in dit tijdperk van den oorlog, slechts matig.

die op 4 en 5 September gegeven werden, zou men geneigd zijn op te maken, dat het Opperbevel bij de uitgifte dezer bevelen, (respectievelijk 4 September 7.45 nam., en in den vroegen ochtend van 5 September) niet op de hoogte was van de richting waarin het 1ste en 2de Leger marcheerden, en van de streek die zij hadden bereikt. Het is, alsof deze legers, althans het 1ste onder von Kluck, er „van door” waren en zich niet meer aan de legerleiding stoorden. Naar het schijnt heeft von Kluck voorgesteld, de Geallieerden tot aan de Seine te vervolgen, om zoodoende Parijs in te sluiten; in ieder geval is met dat voorstel in de bevelen geen rekening gehouden.

Het bevel van den 4^{den} September, kan als een voorlooper beschouwd worden van dat van den 5^{den}. Wij kunnen volstaan met de mededeeling, dat in het eerstgenoemde reeds werd gelast, dat het 1ste en 2de Leger, tusschen Oise en Seine voor het Oostfront van Parijs zouden blijven. Het 1ste Leger stond, nota bene, in zijn geheel reeds bezuiden de Marne, en had tusschen la Ferté sous Jouarre en Montmirail, de Petin Morin reeds grootendeels overschreden; alleen het IV^{de} Reservekorps bevond zich nog ten Westen van de Ourcq, ongeveer in de lijn le Plessis Belleville—Meaux. Het 2de Leger had tusschen Château-Thierry en Epernay de Marne op 4 September bereikt.

Doch thans het bevel van den 5^{den} September:

„De vijand heeft zich aan den omvattend ingezetten aanval van het 1ste en 2de Leger onttrokken en is gedeeltelijk op Parijs teruggegaan. Uit berichten en verdere inlichtingen kan worden opgemaakt, dat hij uit de lijn Toul—Belfort, troepen naar het Westen zendt, en dat hij eveneens aan het front vóór ons 3de tot en met ons 5de Leger, afdeelingen onttrekt. Het is derhalve niet meer mogelijk, het geheele Fransche Leger tegen de Zwitsersche grens, in Zuidoostelijke richting terug te dringen; er dient veeleer rekening mede te worden gehouden, dat de vijand, ter beveiliging van de hoofdstad, en ter bedreiging van den Duitschen rechtervleugel, sterke krachten in de nabijheid van Parijs samentrekt, en nieuwe formaties aanvoert.

Bijgevolg moeten het 1ste en 2de Leger tegenover het Oostfront van Parijs blijven. Deze legers hebben tot taak, vijandelijke ondernemingen van uit de omgeving van Parijs, offensief tegen te gaan, en elkander wederkeerig te steunen.

De 4de en 5de Legers zijn nog in aanraking met sterke krachten van den vijand. Zij moeten trachten deze voortdurend

in Zuidoostelijke richting terug te dringen. Daardoor wordt dan voor het 6de Leger ook den weg over de Moezel, tusschen Toul en Epinal, vrij gemaakt. Of het gelukken zal, om hier, in vereeniging met het 6de en 7de Leger, noemenswaardige afdeelingen van den vijand tegen de Zwitsersche grens te dringen, kan nog niet worden overzien („ist noch nicht zu übersehen”).

De opdracht voor het 6de en 7de Leger blijft, in de eerste plaats, het vasthouden van den vijand vóór hun front. Zoo spoedig mogelijk moet tot den aanval tegen de Moezel, tusschen Toul en Epinal, worden overgegaan; zich daarbij tegenover deze vestingen te beveiligen.

Het 3de Leger marcheert op Troyes—Vendeuvres. Naar gelang van den toestand, zal dit leger gebruikt worden ter ondersteuning van het 1ste en 2de Leger, in Westelijke richting over de Seine, dan wel om deel te nemen aan de gevechten van onzen linkervleugel, in Zuidelijke of Zuidoostelijke richting.

Te dien dien einde gelast Zijne Majesteit:

1. Het 1ste en 2de Leger blijven tegenover het Oostfront van Parijs, om vijandelijke ondernemingen uit Parijs offensief tegemoet te gaan: 1ste Leger tusschen Oise en Marne; 2de Leger tusschen Marne en Seine. Het 2de Cavaleriekorps bij het 1ste, het 1ste Cavaleriekorps bij het 2de Leger.

2. Het 3de Leger marcheert richting Troyes—Vendeuvres.

3. Het 4de en 5de Leger hebben door een vastberaden oprukken in Zuidoostelijke richting, den overgang van de Boven-Moezel voor het 6de en 7de Leger mogelijk te maken. Rechtervleugel 4de Leger over Vitry; rechtervleugel 5de Leger over Révigny. 4de Cavaleriekorps heldert voor het front van het 4de en 5de Leger op.

4. Opdracht 6de en 7de Leger blijft onveranderd.

Hetgeen ons in dit bevel 1) allereerst opvalt, is de mededeeling, dat het Opperbevel tot het inzicht is gekomen, dat een tegen de Zwitsersche grens dringen van het geheele Fransche Leger thans niet meer mogelijk is. Hierdoor komen wij tevens te weten, dat dit tegen de Zwitsersche grens dringen het plan van het Duitsche Opperbevel is geweest;

1) Eigenaardig zijn — althans voor deze periode van den oorlog — de beschouwingen, die aan het eigenlijke bevel voorafgaan. Hebben zij moeten dienen om te voldoen aan den eisch dat een bevel kort zij? M. i. zou het bevel niet het minst aan den eisch van duidelijkheid hebben behoeven in te boeten, en zouden herhalingen zijn vermeden indien de beschouwingen in het eigenlijke bevel zelf, verkort, waren opgenomen.

reeds eerder hebben wij aangetoond, dat vóór den 28sten Augustus de bevelen en operatiën dat plan waarschijnlijk niet tot grondslag hadden en verder, dat vermoedelijk eerst op den 30sten, een aanvang werd gemaakt met de manoeuvres, die tot het doel, dat met het plan werd beoogd, moesten leiden.

Dat aan dat plan nog op den 5^{den} September werd vastgehouden, bleek door de geforceerde marschen van von Kluck's Leger, steeds pal Zuidoost, waardoor het 1ste Leger zich op den 5^{den} reeds ter hoogte van Coulommiers bevond. Maar tot het plan behoorde niet alleen een marcheeren richting Zuidoost, het geheele Fransche Leger moest tevens in die richting worden teruggeworpen. En, althans ten opzichte van het Fransche 6de Leger, ging hierin de uitvoering, zooals wij zagen, leelijk mank.

De veronderstelling ligt hier voor de hand, dat von Kluck de aanwijzing had, bij zijn marsch naar de Zwitsersche grens, Parijs rechts van zich te laten, en zich te veel aan de letter van die aanwijzing heeft gehouden. Hieruit zou men weer de gevolgtrekking kunnen maken, dat het Duitsche Opperbevel geene instructies had gegeven, voor ten opzichte van Parijs te nemen maatregelen, en hoe onaannemelijk dit ook moge schijnen, de feiten zijn geheel met die conclusie in overeenstemming.

Antwerpen werd door twee korpsen geobserveerd, Maubeuge werd door één korps belegerd. Givet had tot eind Augustus één divisie vastgehouden, voor de voorbereiding van de insluiting van Verdun had de Kroonprins zijn Leger met twee korpsen verzwakt, ... tegenover Parijs liet von Kluck slechts één korps, en wel uitsluitend, om zijn leger gedurende den marsch, op de flank te beveiligen.

Thans had het Opperbevel ingegrepen, maar tevens was het gedwongen, het geheele plan te wijzigen, ja, te niet te doen, want het zag zeer juist in, dat het tegen de Zuidwestelijke grens werpen van noemenswaardige afdeelingen van het Fransche Leger, thans een operatie was geworden, waarvan een gunstig resultaat aan sterken twijfel onderhevig was.

Maar juist daarom achten wij het verkeerd gezien van het Duitsche Opperbevel dat het de beweging heeft willen doorzetten: het doel waarvoor het aanvankelijk het geheele Leger had ingezet, moest thans door een veel zwakker macht worden bereikt, en dat, niet-tegenstaande de vijandelijke krachten die zich hiertegen zouden verzetten, nagenoeg dezelfde waren gebleven en de omstandigheden, met het steeds langer worden der verbindingslijnen, hoe langer hoe moeilijker werden.

Ware het mogelijk geweest, met het 1ste en 2de Leger de legerplaats Parijs en het 6de Leger definitief in te sluiten, dan ware er voor de onderneming in Zuidoostelijke richting nog iets te zeggen geweest, in zooverre, dat Joffre dan de mogelijkheid zou zijn ontnomen, om, althans met Fransche troepen, zijn veldleger te versterken; maar waar het 1ste en 2de Leger alleen gebruikt konden worden, om één front der uitgebreide legerplaats bezig te houden, bestond het grootste gevaar, dat Joffre, al wat hij in Parijs missen kon, versterkt met de divisies die ondertusschen in Engeland werden op de been gebracht, zou gebruiken, om als reserve in te zetten, daar waar hem de kans zou geboden worden, op één der twee deelen, waarin het Duitsche Leger dan zou zijn gesplitst, de overwinning te behalen.

Toen het Duitsche Opperbevel, om „rekening te houden met het feit, dat de vijand in de nabijheid van Parijs sterke krachten samen-trok, en nieuwe formaties aanvoerde”, noodig oordeelde minstens twee sterke legers aan Parijs te binden, had het Opperbevel, m. i., het plan, om het Fransche Leger in Zuidoostelijke richting terug te werpen, geheel moeten laten varen.

Een zwenking van het geheele leger naar het Zuidwesten, met het 1ste Leger als spil, achtereenvolgens naar de Aube, de Seine, de Yonne, de Loire, en dan verder naar het Noordwesten, had, m. i., van die noodzakelijkheid het gevolg moeten zijn, waardoor naast het behoud van het eenheidsfront, een grootere kans zou zijn verkregen, om het hoofddoel: vernietiging van het geheele geallieerde leger in Frankrijk, te bereiken.

Den weg naar het Westen openen voor het 6de en 7de Leger, kon bij deze operatie even goed onder de oogen worden gezien. Het vrijmaken dezer twee legers als nevendoel, behoefde hier zelfs, in tegenstelling met de operatie richting Zuidoost, geen noodzakelijke eisch te zijn. Werd het nevendoel immers niet bereikt, dan zouden het 6de en 7de Leger, de Fransche 1ste en 2de Legers hebben kunnen blijven binden, zoo noodig door een opnieuw teruggaan op de lijn Metz—Straatsburg. Een dergelijke nevenoperatie paste niet in het kader van het door de Duitschers gekozen plan, aangezien dan de verbindings van het operatieleger met Duitschland, zouden zijn verbroken.

Had het Duitsche Leger tot nu toe zonder legerreserve geope-reerd, thans, nu het Leger gesplitst werd, wordt het 3de Leger feitelijk hiervoor bestemd.

Eigenlijk had het 3de Leger tot nu toe weinig zelfstandigs te

verrichten gehad, en had het den schijn alsof en het Opperbevel, en de commandanten der nevenlegers, von Hausen's Leger bij den algemeenen opmarsch, de taak eener algemeene reserve hadden toegedacht, al kwam het die taak niet altijd na. Zoo had von Hausen zich aan de Maas — waar de opstelling van zijn leger zoodanig was, dat zoowel op het Samber- als op het Semoisfront zoo noodig steun kon worden verleend — niettegenstaande von Bulow's duidelijke wenken, de kans laten ontglippen, het 5de Fransche Leger af te snijden; zoo was het 3de Leger op dringend aanzoek van den Hertog van Wurtemberg en op last van het Opperbevel, afgebogen om het 4de Leger, daarna samen met het 4de, het 5de Leger hulp te verleen; zoo had ook von Bulow aan de Oise de hulp van von Hausen ingeroepen, echter op een oogenblik dat deze die hulp niet verleen kon.

Thans werd het 3de Leger definitief voor die taak aangewezen; alleen is het zeer de vraag, of het thans hiertoe in staat zou zijn. Het Fransche front was aan de Marne weer geheel gesloten, en het was derhalve te verwachten, dat het 3de Leger niet met rust zou worden gelaten. Vermoedelijk echter heeft Foch's teruggaan, von Hausen, en daardoor ook het Opperbevel, parten gespeeld. Tenminste, op den 5den September rekende de Commandant van het 3de Duitsche Leger, het gebied tusschen Châlons sur Marne en Troyes, als in hoofdzaak van vijanden vrij en werd hij in die meening versterkt, doordat hij in Châlons vernam, dat de hoofdkrachten van den vijand, per spoor naar Parijs waren vervoerd! Voor een deel zal de verklaring van deze vergissing moeten gezocht worden in het gemis aan zelfstandige cavalerie bij het 3de Leger.

Het is opmerkelijk dat aan von Hausen, bij de taak die hem nu opgedragen werd, nu ook nog geen cavalerie ter beschikking werd gesteld 1).

„Het Duitsche 1ste Leger moet tusschen Oise en Marne blijven!”

Het is toch niet aan te nemen, dat het Duitsche Opperbevel niet wist, dat von Kluck op den 5den September de Marne al een dagmarsch gepasseerd zou zijn en de Grand Morin zou bereiken! Moest het 1ste Leger dan rechtsomkeert maken, en daarna naar het Westen zwenken? Of stoorde von Kluck zich niet aan de bevelen? Wilde hij zijn plan, om tot de Seine de vervolging voort te

1) Volgens von Hausen's „Erinnerungen an den Marnefeldzug 1914” werd thans wel een cavaleriedivisie bij het 3e Leger ingedeeld; deze divisie is echter nimmer verschenen.

zetten, doorzetten? Kon hij zich niet met de inconsequentie, om eerst op Parijs, dan naar het Zuidoosten, vervolgens weer op Parijs te worden gedirigeerd, vereenigen?

Men zou het wel haast denken, want ook nog op den 5^{den} September zet hij zijn korpsen nog steeds in Zuidelijke richting aan, hoewel hij 's avonds te voren het voorloopig bevel had ontvangen, waarbij hem werd gelast, met zijn Leger vóór het Oostfront van Parijs te blijven!

Hoe het zij, één feit staat vast: doordat het Joffre gelukt was op zijn Westelijken vleugel een nieuw Leger te vormen, doordat hij nog steeds meer troepen aan zijn overige legers wist te onttrekken en in Parijs samen te hoopen, — zooals wij weten, niet om deze aan het veldleger te onttrekken — doordat, bij toeval, het 6de Leger op Parijs was teruggegaan, was den Duitschers het initiatief ontnomen.

Zouden de Franschen zich thans van het initiatief weten meester te maken?

Joffre's bedoeling was: twee legers — het 6de en het Britsche — vóór het Oostfront van Parijs, de 5de, 4de en 3de Legers in de algemeene lijn Joinville—Fontainetbleau opstellen. Na een zekeren tijd van voorbereiding zou uit die opstelling tot het offensief worden overgegaan.

Het plan was hoofdzakelijk beïnvloed geworden door het voor langs het Oostfront van Parijs defileeren van den Duitschen rechtervleugel. Joffre wilde dus terdege van de gelegenheid gebruik maken, die hem werd aangeboden door von Kluck.... niet door het Duitsche opperbevel.

Veronderstellen wij trouwens eens, dat aan de Duitsche zijde gevolg was gegeven, aan de bevelen die het Opperbevel op den 4^{den} en 5^{den} September had uitgegeven: tegenover de twee Fransche legers, op het Oostfront van Parijs, zouden in den tijd, die Joffre dacht te besteden aan het opnieuw ordenen der verbanden, het aanvoeren van versterkingen, het aanleggen van stellingen enz., het 1ste en 2de Duitsche Leger zijn komen te staan; von Hausen zou weer met Foch te doen hebben gekregen, de Hertog van Wurtemberg en de Kroonprins weer respectievelijk met het 4de en 3de Fransche Leger; alleen het Fransche 2de Leger zou, ten opzichte van het 2de Duitsche Leger, een gunstige flankopstelling hebben ingenomen. Overigens zouden de marschrichtingen der Duitsche legers zoo zijn geweest, dat men zich voor de Geallieerde Legers moeilijk ongunstiger omstandigheden om tot het offensief over te gaan, kan indenken. Van een manoeu-

vreeren, van een bijzondere operatie tegen den Duitschen rechtervleugel, zou geen sprake hebben kunnen zijn. Het eenige initiatief, dat Joffre zou hebben kunnen betoonen, was alsdan: het overgaan tot een frontaal offensief, zonder meer, en het is zeer de vraag, of hij hiervoor te vinden ware geweest.

Doch zoover zou het niet komen.

Dank zij Galliéni, kwam het initiatief eerder aan de Franschen.

Aan Galliéni kwam de eer toe, duidelijk het gevaar te hebben ingezien waarin von Kluck zich had begeven, onmiddellijk een flinke activiteit te hebben betoond, en door zijn aandringen Joffre er toe te hebben gebracht, het algemeen offensief te ontketen.

Sommigen zijn zoover gegaan, Galliéni, vanwege het belangrijke aandeel, dat hij daardoor in den slag aan de Marne heeft gehad, te beschouwen als de man, die Frankrijk heeft gered. Dit is m. i. onjuist. Hanotaux, die vermoedelijk hierbij o. a. ook op deze aangelegenheid doelt, zegt terecht:

„Het zou in strijd zijn met het gezonde verstand om te veronderstellen, dat, indien deze of gene burgerlijke of militaire autoriteit niet tusschenbeiden ware gekomen, Joffre, den slag, dien hij wel wist voor te bereiden, ook niet zou hebben weten te leveren.

Men kan al het hulpbetoon, de medewerking, de raadgevingen, en de betoonde zelfverloochening, alle onmisbaar en volkomen den stempel dragende van de meest reine vaderlandsliefde, ten volle recht laten wedervaren, maar men doet het wijste, de dingen te zien, zooals zij zich werkelijk hebben voorgedaan: de algemeene bevelhebber heeft de volle verantwoordelijkheid gedragen; hij is het, die de bevelen heeft onderteekend; indien hij verslagen zou zijn geworden, zou hij het geweest zijn die den last zou hebben moeten dragen van de nederlaag; kortom, hij is het, die het bevel gevoerd heeft; dus, de slag is zijn werk, en zijn werk alleen...”.

Aan Galliéni dan, was het duidelijk geworden, dat het 1ste Duitsche Leger zijn opmarsch over de Marne in Zuidelijke richting had voortgezet, en slechts één korps ten Westen van de Ourcq had achtergelaten. Op den 4den September wezen de tot 9.00 voorm. ingekomen berichten er op, dat ook dit korps zich over Nanteuil, naar het Zuidoosten, richting Lizy en Meaux, in beweging had gesteld.

Galliéni wilde zoo spoedig mogelijk van de gelegenheid gebruik maken, om de Duitschers in de flank te vallen. Aan Maunoury,

wiens leger ongeveer in de lijn Luzarches—Monthyon stond opgesteld, gelastte hij om 9.00 voorm. zich gereed te houden, om in den namiddag te kunnen afmarcheeren, ten einde den volgenden dag, 5 September, van uit het Oostfront van Parijs, en in vereeniging met het Britsche Leger, den Duitschen rechtervleugel te kunnen aanvallen. Nadere bevelen zouden volgen, zoodra Galliéni op de hoogte was van de aanvalsrichting, die het Britsche Leger, thans in de lijn Lagny—Jouy le Châtel opgesteld, zou nemen.

Galliéni meende stellig op de medewerking der Engelschen te kunnen rekenen. Daags te voren toch had French — door zijn vliegeniers voortdurend goed ingelicht omtrent de bewegingen van het Duitsche 1ste Leger — aan Galliéni telefonisch medegedeeld dat hij van plan was, in den avond van den 4^{den} September met zijn Leger in Oostelijke richting op te rukken, vooral indien het 6de Leger zich bij de voorwaartsche beweging zou aansluiten. Weliswaar was op die mededeeling 's middags een bericht gevolgd, dat French — nu hij Joffre's Instructie Nr. 4 en de Nota voor de Legercommandanten had ontvangen 1) — alleen dan met het 6de Leger krachtig zou samenwerken, indien hij daarbij gesteund zou worden door de Fransche strijdkrachten, ter weerszijden van het Britsche Leger opgesteld; doch aangezien Galliéni thans zekerheid had, dat van het 1ste Duitsche Leger, de IIe, IIIe, IVe en IXe Legerkorpsen reeds de Marne hadden bereikt, verwachtte hij dat French — wiens Leger bij een opmarsch in Oostelijke richting toch in ieder geval op de rechterflank gedekt zou zijn door het 5de Leger — geen oogenblik zou dralen om met het 6de Leger tot den aanval over te gaan. Bovendien was het aan Galliéni bekend, dat Joffre French had uitgenoodigd, de Seine niet te overschrijden en tusschen Seine en Marne te opereeren, voor het geval dat de Duitschers in Zuid-Oostelijke richting zouden blijven marcheeren.

Helaas, weer bleek tevergeefs op French's medewerking gerekend: kort nadat het bevel voor de gereedstelling van het 6de Leger was uitgegeven, ontving Galliéni bericht van French dat zijn Leger, nadat het op den 4^{den} zou hebben gerust, den volgenden dag den marsch naar den linker Seine-oever zou aanvaarden! French zou den terugtocht in drie dagmarschen doen uitvoeren, om in de gelegenheid te blijven, voor het geval dat het 6de Leger

1) Galliéni ontving deze bescheiden eerst den 4den September 's ochtends, nadat hij den 3den 's avonds aan het Algemeen Hoofdkwartier zijn voornemen om de Duitschers in de flank aan te vallen had medegedeeld, en om inlichtingen had gevraagd. Deze inlichtingen — de Instructie en de Nota — hadden Galliéni veeleerder, en ongevraagd, moeten zijn verstrekt.

toch in Oostelijke richting zou oprukken, dit Leger na het beëindigen van de eerste etappe, te kunnen ondersteunen. Die medewerking (?) werd intusschen nog afhankelijk gesteld van de handelingen van het 5de Fransche Leger en van die der Duitschers!

Toch hoopte Galliéni nog French tot een ander inzicht te kunnen brengen; te dien einde was hij omstreeks 3 uur 's middags in het Britsche Hoofdkwartier (Melun), doch French en diens Chef van den Staf (Wilson) waren afwezig, en de Sous-Chef (Murray) wenschte zich tot niets te verbinden.

Eerst om 11.30 nam. begreep Galliéni dat niet langer op de Britsche medewerking te rekenen viel. Op dat uur ontving hij bericht van Murray dat French nog niet in het Hoofdkwartier was teruggekeerd, doch dat orders waren uitgegeven, volgens welke het Britsche Leger op den 5^{den} zou staan in de lijn Ormeaux—Tournan—Ozoir, wat een terugtocht van 20 K.M. beteekende!

Het is zeker geen toeval, dat French in zijn werk „1914” zich zoo weinig uitlaat over zijne onderhandelingen met Galliéni op 3 en 4 September, en den indruk tracht te vestigen dat Galliéni op laatstgenoemden datum zijn Hoofdkwartier kwam bezoeken, uitsluitend om Joffre's bevelen over te brengen! Als redenen voor de voortzetting van den terugtocht vermeldt French alleen, dat hij vrees koesterde voor zijn rechtervleugel. De toevoeging: „Hierdoor” — d. w. z. door den terugtocht eenige mijlen naar het Zuiden voort te zetten — „werd het aantrekken van versterkingen, levensmiddelen en materieel vergemakkelijkt”, doet in het boek van den Britschen Opperbevelhebber pijnlijk aan.

(Slot volgt.)